

Beszélgetés Takács Viktor miniszteri biztossal

A Vigadó felújítása

■ **Turi Attila:** A Vigadó épületének története – annyi más mellett – az elmúlt fél évszázad lenyomata. Előbb bontásra ítélt, majd lélektelen és romboló újraértelmezési beavatkozás a '70-es években, bizonytalan koncepció az újrahasznosítás céljával az ezredfordulón. Az eredmény végül is egy nagyszerű rekonstrukció, amely eredeti formájában, kibővített terekkel és funkciókkal szolgálja a nemzetet.

Takács Viktor: 2003-ban egy alapítvány kezébe került a Pesti Vigadó vagyongazdálkodási joga. 2011-ig felújították a homlokzatot, és egyebek mellett a 6. emeleten kialakították azt a tetőszerkezetet, amit később beépítettünk. Ez idő alatt bontották le a Vörösmarty téri ORI-t, és megépült helyette a Kristálypalotának nevezett épület.

T. A.: Az oldalszárnyakat már korábban, a háború után lebontották, szinte a teljes kiszolgáló térsor megszűnt. A Kristálypalota és elődje sem pótolta ezt a hiányt, mert azok önálló ingatlanként más céllal épültek, azaz a két épület szétvált.

T. V.: A sokak által nem szeretett ORI-épület a felső szinteken még összekötöttségben volt a Vigadóval. A Vigadó díszlépcsőháza feletti próbaterembe a Nemzeti Filharmonikusok a Vörösmarty téri épület liftjén mentek föl a 4. emeletre. 2002 után átgondolatlan megoldás volt, hogy korlátozások nélkül hagyták eladni a szóban forgó telket egy befektető csoportnak, mert ezzel elvesztették annak a lehetőségét, hogy kiépüljön egy kiszolgáló rész is egy ilyen nagyléptékű középülethez. Lehetett volna úgy is teret adni a magánfejlesztésnek, hogy az mindkét fél számára értéknövelő legyen. A Kristálypalota – jelenleg kínosan alulhasznosított – 1. emeleti átriumát például össze lehetett volna kötni a Vigadóval. Ezt az épületek struktúrája lehetővé teszi. Több szinten átjárhatóvá lehetett volna tenni a két épületet, ami az izgalmas térkapcsolatok mellett funkcionálisan is jelentős előnyöket jelentett volna. Az irodák és a közönségforgalmi, reprezentatív

terek közti közvetlen kapcsolat, másrészt a Vigadóhoz kapcsolódó gépkocsitárolás, a raktározás és a teherszállítás jobban szervezhető lett volna.

2011 után új korszaka kezdődött a Vigadó rekonstrukciójának. Az elsődlegesen gazdasági megfontolásokat tartalmazó elképzelések helyett az épület eredeti szerepének lehetséges visszaállítása és újraélesztése került előtérbe, és ez a cél a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) szerepvállalásával még nagyobb hangsúlyt kapott. Átfigyelt programot alkottunk az épületre, amely merőben más alapon áll, mint a korábbi – a közvetlen szomszédságban működő kereskedelmi és szórakoztató elemeket is másolni kívánó – hasznosítási koncepció. Ennek a megközelítésnek építészeti eredménye lett, hogy egy nagy fordulatot véve sikerült átdolgozni a korábban az Építési Hatóság által is elfogadott engedélyezési terveket, és egyebek mellett kibontani azokat a födémeket és azt a belső architektúrát, amit a hetvenes évek végén beépítettek.

T. A.: Ki volt az eredeti építész, aki végigvitte az építkezést? Legtöbbször a szakemberek váltása, a tervezési koncepció megváltozása jelenti a legnagyobb problémát.

T. V.: A felújítás első szakaszában Kralovánszky Réka és stúdiója készítette a terveket. Az ingatlant kezelő alapítvány aztán építész váltott, és 2010-ben már Fehérvári Rudolf és irodája rajzolta a terveket a megrendelő elképzelései szerint. Ekkor még cél volt a használható szinterület maximalizálása, így nemcsak a volt Vigadó Galéria födémjei maradtak benn az épületben, hanem a kocsiáthajtó északi és déli végén új tartóelemeket is beépítettek.

Szintén a 2011-ben újragondolt program eredménye, hogy sikerült a történelmi, logikusan sorakozó tereket helyreállítani. A Vigadó – bár hatalmas – alaprajzi képlete rendkívül egyszerű: a Dunával párhuzamosan az első traktusban hét helyiség sorjázik, középen a főbejárat fogadótere, onnan pedig délre és északra három-három terem. A déli oldalon két impozáns kiállítóteret találhatók, ami ma az MMA utca szintjén megjelenését, a közvetlen



látogatói kapcsolatot jelenti. Ehhez kapcsolódó – korábban ruhatárnak szánt – térbe sikerült áthelyezni a Művészeti Akadémia könyvtárát. Ez a fontos és látványban is lenyűgöző, olvasásra és kutatásra is alkalmas hely a közönség számára is tetszetős megjelenést kapott. Kedvelem ezt a jó hangulatú teret. Ez azon kevesek egyike az épületben, ahol a szereplőket sikerült rávenni kortárs építészeti elemek következetes alkalmazására.

Az épület összetett használata miatt a főbejárattól északra szükségesnek tartottam kialakítani egy többfunkciós helyiséget, ami egyszerre információs pont, jegyárúsító hely, kávézó és ajándékküzet. A későbbi üzemeltetést elősegítő igényként tűztem a tervezők elé, hogy az épület alacsonyabb látogatottságú óráiban a leírt feladatokat el tudja végezni egy fő, azonban főüzemben nagyobb létszámú személyzet is be tudjon állni a pultok mögé. Ettől az információs ponttól északra – a Vigadó utca felé – pedig az éttermet állítottuk helyre, ami egyébként ott volt már a háború előtt is. Oda a '70-es évek végén szintén behúztak egy vasbeton galériát, amelyben valamivel több asztalt lehetett ugyan elhelyezni, mint az egyszintes kialakításban, de a terek kellemetlenül nyomottak voltak. Elemeztük a működést, és kiderült, hogy a földem és a lépcső elbontásával, valamint a szintek közti kiszolgálás elhagyásával csaknem ugyanannyi forgalmat lehet elérni, ami ráadásul egy elegánsabb étterem esetében nem feltétlenül jelent kevesebb árbevételt. A földem és vasbeton alátámasztásainak bontása után kiszabadultak az eredeti kőoszlopok, és itt is rekonstruálható a díszítőfestés.

A pince északi szárnyában épül egy nagy konyha, amit alkalmassá teszünk az étterem és az épületben tartandó fogadások ellátására. A korábban említettek után nem meglepő, hogy itt is jelentős nehézséget okoz a kiszolgáló terek elhelyezése és a feltöltés megoldása – a teherporta hiánya miatt. A konyha technológiai sorának kialakítása szükségessé tette egy négy évtizede beépített hatalmas közvilágítási trafó kiváltását. Ez másfél éves tortúra és számottevő költség árán sikerült. A pince déli részén, a felette lévő kiállítóteremmel összeköttetésben készült egy képzőművészeti galéria, amely elsősorban időszaki bemutatók rendezésére alkalmas. Itt a megőrkölt beruházási konstrukció miatt nem sikerült megvalósítani a műszakilag már előkészített felülvilágítókat, amelyek az utcáról természetes fényt eresztettek volna a pincészintre. Mindemellett így is egy remek kiállítóteret jött létre a város közepén.

A földszinten, a Duna menti térsor mögött helyre tudtuk állítani a nagyszerű kocsiáthajtót. Itt a Kristályház építése idején behúzott vasbeton földemeket kellett elbontani.

tani, és a tönkretett oszlopfőket, kőozettákat helyreállítani. Ez az észak–déli tájolású hosszú helyiség keresztezi a főbejárat felől érkezők útját, és az első impozáns téri benyomást nyújtja a látogatóknak. Meggyőződésem, hogy az ide áthelyezett központi ruhatár mellett idővel egyéb használatot is kap ez a díszes tér, például társalgó vagy az épület történetét bemutató kiállítás is elképzelhető itt.

A foyer tengelyében indul a díszlépcsőház, ahol helyre kellett állítani az összes freskót. Ez a munka a díszítőfestéssel egyetemben a Seres András vezette restaurátorokat dicséri. Az egész épületben egységes mintakészletet és színvilágot használtak, folyamatosan konzultálva Gothárd Erzsébet belsőépítésszel és a műemléki szakértőkkel.

A legfontosabb térsor a *piano nobilén* található, amely – a köztes kiszolgáló szinteket is beleszámolva – az épület 2. emeletén van. Itt egy újra egybenyitható, átjárható és legfőképpen átlátható téri szekvencia húzódik, amely a díszteremből, az északi és déli oldaltermekből és a Duna felé eső galériák sorából áll. A többfunkciós nagyteremhez köthetők a legemlékezetesebb koncertek, előadások, bálók. Nagyon remélem, hogy a főváros közönsége újra felfedezi ezt a rendezvénytermet, és a Művészeti Akadémia működéséhez tartozó hangversenyek és nemzetközi színvonalú képzőművészeti seregszemlék mellett társasági rendezvényekre is sor kerülhet a pesti Belváros szívében.

A Díszterem esetében egyértelmű cél volt a helyreállítás. Ez nemcsak a történeti hűség kedvéért történt, hanem azon megfontolásból is, hogy az akusztikai minőséget az eredeti állapothoz közelítsük. Ahol Liszt Ferenc, Bartók Béla, Pablo Casals és sokan mások nagyszerű koncerteket adtak, az legalábbis elfogadható minőségű tér lehetett. A '70-es években készült, lefelé meredő gipszgúlból álló álmennyezetet elbontattuk, így a mennyezetet majdnem öt méterrel feljebb lehetett újraépíteni. Ahogy azt a világ nagyszerű koncerttereiben, a Concertgebouw, a Musikvereinsaal vagy éppen a Zeneakadémia termében látjuk és halljuk, a történeti stukkó- és fadísztés a hangzás szempontjából is kiváló felületet ad. A speciális igényeket a felújított Vigadóban egy mai technikával felszerelt, süllyeszthető szcenikai híd hivatott kiszolgálni.

A 4. emeleten, a Díszterem karzati szintjén van egy kamaraterem, amelyet szintén a '70-es évek végén alakítottak át, elég nehezen igazolható módon. A terem északi falán lévő nagy kerek ablak elé egy színpadot tettek, és a kor építészeti felfogása szerint keresztben egy nézőteret alakítottak ki. A színháztér vélhetően működött önmagában, de egyrészt nagyon szűk volt az itt tartható előadások spektruma, másrészt nappal csak teljes lefüggönyözés mellett lehetett használni a termet. Ezért korábbi javasla-

tokra alapozva döntést hoztunk a színháztér 90 fokkal történő elforgatásáról. Kibontattuk az épületbe épített betonkapszulát, és egy többfunkciós előadótermet hoztunk létre. Az immár cipős doboz alakú helyiség rövid oldalára került a színpad, ami így közvetlen összeköttetésbe



került az öltözőkkel. A terem alkalmas lesz prózai és zenei előadások rendezésére, de konferenciateremként és filmszínházként is működhet. Működni fog ebben a térben egy mozigép is, amellyel hagyományos celluloidszalagokat lehet majd lejátszani. Ez már az MMA kifejezett kérésére készül így, mivel az Akadémia tevékenysége a filmművészet területére is kiterjed. Az északi szárny felújítása még folyamatban van, mivel a korábbi átépítésekből előre nem látott, meglepő részlemek maradtak vissza, amelyeket nem hagyhatunk az épületben.

A beruházás utolsó ütemét, amely elsősorban az épület északi részében lévő éttermet, konyhát, kamaraszínházat és ezek kiszolgáló tereit foglalja magában, Máté Zoltán építész-belsőépítész és az általa irányított szakági tervezők sora tervezte.

T. A.: Te mikor kapcsolódtál bele ebbe az újjáépítési, rehabilitációs folyamatba, és milyen feladatkörrel?

T. V.: 2011 februárjában kaptam megbízást a Pesti Vigadó felújításának irányítására miniszteri biztosként. Elsődleges feladatomban a rekonstrukció pénzügyi és jogi hátterének szervezése, valamint a kivitelezés lebonyolítása volt. A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium vezetői és munkatársai mindvégig kiemelt feladatként kezelték



ezt a beruházást. Ebben a felújítási ütemben szükséges volt az épület tervezési szempontjainak újbóli megfogalmazása is. Mivel a Művészeti Akadémia akkor még nem volt köztestület, és nem volt az épület kijelölt gazdája, olyan programot igyekeztem megvalósítani, amely általánosan használhatóvá teszi a Vigadót, az épület eredeti céljának és történeti működésének megfelelően. Ez erősítette azt a műemlékvédelmi elvárást, hogy az épület megjelenésében olyan legyen, amilyen régen volt.

A Pesti Vigadó most olyan szervezet kezében van, amely szellemiségében, működésében, léptékében is méltó ehhez az épülethez. A Vigadó egyszerre szolgálja ki a Magyar Művészeti Akadémia sokoldalú szakmai tevékenységét, és teremt lehetőséget arra, hogy széles körű közönség vegyen részt a legkülönbözőbb rendezvényeken. A Vigadónak viszonylag kevés a speciális funkciójú tere. A pincszinti kiállítóteremtől a földszinten és a Dísztermen keresztül egészen a felső szintekig többfunkciós helyiségek jellemzőek az épületre. Arra is készítettünk üzemeltetési tervet, hogy miként lehet – akár időbeni átfedéssel – használni, működtetni egymás mellett ezt a sokféle teret. Az épület használatára szóló program és a téralakítás az, amit a beruházás legfőbb eredményként könyvelek el.

T. A.: Mindez bonyolult rendszereket kíván a gépészet-től kezdve az informatikáig. Ezeket ma teljesen természetesnek vesszük, de elhelyezésük egy műemléképületben – ráadásul úgy, hogy szinte semmit se lássunk belőlük – rendkívüli feladat. Gondolom, hogy amikor ezt a döntést – az eredeti funkció és építészeti tartalom helyreállítását – meghoztad, akkor az egészet újra kellett tervezni, hiszen például a földemek elbontásával új helyzet teremtődött.

T. V.: 2011-ben sok mindent örököltünk. Engedélyezett terveink és meghatározott költségkeretünk volt, és már több kivitelezési folyamat elkezdődött. Ezeketől nagyon nehezen tudtunk eltérni. Bizonyos szempontból szerencse volt, hogy hiányosak voltak a tervdokumentációk, és ezért még belenyúlhattunk a tervekbe. A bontás nagy lépés volt, amihez képest és ami mellett számomra alig észrevehető az újonnan épített elemek sokasága.

T. A.: A bontással lehetett kiszabadítani a vasbetonnal körbeköpenyezett pilléreket, így lettek láthatóak az építészettörténetben mérföldkövet jelentő, a nemzeti formakincs megermentését célzó oszlopfejezetek is.

T. V.: Igen, voltak olyan örömteli pillanatok a bontásnál, amikor észrevettük, hogy a '70-es években valaki gondosan cementes zsákokat tett az oszlopfejezetek köré, és így nem kellett mindent restaurálni. Egy jobb korban nevelt kőműves – az elhibázott terveknek engedelmességgel –

úgy betonozott rá a faragott kőre, hogy nem tette teljeséggel tönkre elődei munkáját. Ezzel szemben a büszke tervezők a Királyi Palotába telepített Munkásmozgalmi Múzeum szintjére süllyesztették ezt az enteriört is. A '70-es években készült jellegzetes mészkőburkolatokból – költségvetési okok miatt – valamennyit meghagytunk az utókornak a földszinten és a 2. emelet egy részén.

Érdekes egy építész számára az is, hogy az amúgy példásan együttműködő Műemléki Hivatal miként engedélyezhette azokat a terveket, amelyek meghagyták az épületben a sokat említett födémeket. Egy másik kérdés volt számomra – aki óvatosan fogadom, hogy a Velencei Charta szellemét minden esetben kötelező alkalmazni –, miként lehet vagy kell kezelni egy erősen lerombolt és többször átalakított épület helyreállítását. Itt az a pikáns helyzet adódott, hogy én, aki azt gondolom, nem kell mindent a megtalált állapotban konzerválni és nem továbbépíteni, itt a Vigadóban azért el tudtam volna képzelni egy kicsit több eredeti elem bemutatását. Több architektúrális rész maradt meg, mint amit most feltárt állapotában látunk. Csak a földszinti kiállítóteremben sikerült azt a négy oszlopot megmenteni a gipszezéstől és díszítőfestéstől. Voltak olyan faragott kő rózsablakok, amelyek a maguk kopottas módján megmaradhattak volna.

Összességében azonban egy egységes, teljesen megújult épület a Vigadó. Minden helyiségét, minden részletét, minden díszítését a régieket követve alkották újra az építómesterek. Ez a magyar ipart dicséri. Sok hazai és külföldi látogató csodálkozva nézi, hogy lám erre is képesek a kivitelezők. Még mindig vagy már újra vannak szakemberek – kőfaragó, gipszművész, díszítőfestő, fafaragó, asztalos, parkettás, üvegművész, ötvös és a többiek –, akik nagyon szép munkát végeznek.

T. A.: Itt jegyzem meg, hogy mi – akik műemlékekben viszonylag szegények vagyunk – komolyabban vesszük az ötvenéves Velencei Chartát, mint azok az országok, amelyek épített emlékekben dúskálnak. Ők sokkal szabadabban kezelik kultúrájuk, helyidentitásuk tárgyi emlékeit.

T. V.: Sok esetben valóban többet vissza lehetne építeni, mint amennyit a magunkra vett szabályok miatt megteszünk. Érdekesség, hogy a Vigadó esetében a súlyos háborús sérüléseket szenvedett épületrész helyreállításával évtizedekig foglalkozott az építészszakma. Antikváriumokban felleltem az '50-es, '60-as évekből számos elgondolás dokumentációját. Utólag bátran kimondható, jobb hogy az akkori vezetés nem szánt rá pénzt, és ezért nem építette át teljesen a polgári világ mulatóhelyének tartott Vigadót a romboló korszellem kívánalmai szerint.

Az eredeti építés romantikus, keleti modorában történő helyreállítás akkor elképzelhetetlennek tűnt.

T. A.: A sérülékenyebb épületelemekből: ajtókból, ablakokból, belső faburkolatokból és a díszítőfestésből mennyi maradt meg? Ha jól tudom, ezek döntő többségét a megmaradt fekete-fehér képekből lehetett csak rekonstruálni.

T. V.: A tervezők és művészettörténészek alapos kutatásokat végeztek. Néhány eredeti terv megmaradt és használható volt, főleg a mintakészlet terén. Érdeklő fotóanyag maradt a háború előtti korszakból, de ez jellemzően a dísztereket mutatta, ám színek nélkül. A mellékterekről és a kiszolgálóterekről semmit nem találtunk, pedig azok is hasonlóan díszítettek lehettek. A II. világháború végén több bombatalálat érte az épületet, ezért csak kisebb foltokban lehetett fellelni az eredeti festés színét és mintáit. Több fotó maradt fenn ebből a vészkorszakból is, az átszakadt födémek, és a belógó acélszerkezetek csontváza is ott állt hosszú ideig.

Vallom, hogy a történeti épületek felújításánál, újra-élesztésénél célszerű az eredeti használatot elemezni. Gyerekkoromban megismerhettem egy olyan karakteres art and crafts épület élettereit, amely – sokszori átalakítás után – legjobban az eredeti 1912-es alaprajzi elrendezés-



sében volt használható. Később az Iparművészeti Egyetemen sokat tanultam erről Bugár-Mészáros Károlytól, a történeti enteriőrök egyik nagy hazai ismerőjétől. Természetesen a középületeknek ki kell szolgálniuk a mai igényeket és hatósági előírásokat. Amikor azonban még nem volt üzemeltetési programja a Vigadónak, sokszor visszatértünk az eredeti használat elemzéséhez, és azt találtuk, hogy nagy többségében ezek a dolgok ma is működnek. Iránymutatóként sokszor érdemes kutatni, mi volt az elődök vezérlő gondolata. A történeti példák azt mutatják, hogy a mindenkori erős kortárs építészet szervesen kapcsolódni tud a korábban épített környezetbe, amennyiben az épület általános működési és szerkesztési elveit elfogadja vagy kellő tudással kérdőjelezi meg azt.

T. A.: Tudtál változtatni a kezdeti adottságokon? A programot említetted, de lehetett-e a kivitelezés folyamatán, keretein módosítani?

T. V.: Részben igen. Úgy örököltük a beruházást, hogy az csak az épület nagyobb részével foglalkozott, de nem a teljes egészével, tehát munka közben kellett tervezettni és a kivitelezést előkészíteni az északi részre. Ez egy harmadik beruházási ütemként valósulhatott meg, amire többletfinanszírozást kellett kérni a kormánytól. Hosszas egyeztetések után teljes támogatást kaptunk. Azt hiszem, mindannyian menet közben értettük csak meg, hogy egy jelentős műemléki épület-felújításon túl itt egy nemzeti intézmény helyreállításáról is szó van. Ha már finanszírozásról ejtek szót, meg kell említenem, hogy

töredéknyi volt a beruházásban az európai uniós támogatás. Egyedül a turisztikai látványosság kialakítását finanszírozták, de magának a történeti épületnek a helyreállítását a magyar állam állta.

A szervezés buktatói mellett nagy kihívás a világot építésként megélt beruházásvezető számára, hogy ne szójjon bele a közbeszerzési eljárásban nyertes megbízott tervezők döntéseibe. Azt gondolom, hogy a Vigadó belsőépítészeti kialakításának és a mobiliáknak lesz még evolúciója a házban. Ki fog forrni, hogy mi az, ami marad, és mi cserélődik. Reményem szerint a dekoráció is fejlődik még a kezdeti berendezés után. Például jóval több állandóan elhelyezett táblaképet és szobrot tartok kívánatosnak az épületben. El tudok képzelni néhány, stílusban egyező történeti bútort, és igazán magas színvonalú kortárs darabot is az épület egyes területein.

T. A.: Új helyzetet jelentett, amikor kiderült, ez lesz a Magyar Művészeti Akadémia épülete?

T. V.: Semmit nem kellett áttervezni az intézmény beköltözése miatt, mert a Pesti Vigadó közönségforgalmi tereivel és kiszolgáló létesítményeivel ki tudja elégíteni a Művészeti Akadémia számos funkcionális igényét. Másrészt az Akadémia szerteágazó alaptevékenységi körével és a folyamatosan fejlődő szervezői tudásával képes kiváló programokkal megtölteni ezt a sokoldalúan használható épületet, az ide látogató turisták és a helybeli művészetrajongók örömeire.

